

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ШЕКУН ІВАН ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 343.9:343.353

**ЗАПОБІГАННЯ ПРИВЛАСНЕННЮ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Ірпінь – 2026

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Приватній установі «Науково-дослідний інститут публічного права»

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент

Яцик Тетяна Петрівна,

Державний податковий університет,

заступник директора з навчально-методичної роботи

навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,

заслужений юрист України

Корнякова Тетяна Всеволодівна,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,

завідувач кафедри адміністративного і кримінального права

кандидат юридичних наук, професор

Левченко Юрій Олександрович,

Національна академія внутрішніх справ,

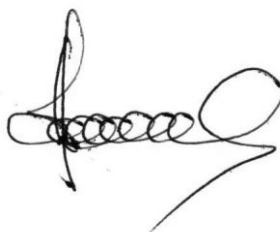
професор кафедри кримінології та інформаційних технологій

Захист відбудеться «23» липня 2026 року об 11⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 25.855.02 в Державному податковому університеті за адресою: 08205, Київська область, Бучанський район, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного податкового університету за адресою: 08205, Київська область, Бучанський район, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

Автореферат розісланий «18» червня 2026 року

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Ігор ГРИЦЮК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується значними трансформаційними процесами в політичній, економічній та соціальній сферах. Особливо відчутні ці зміни в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, що суттєво вплинула на функціонування державних інституцій, економічних механізмів і системи публічного управління. Війна, посилення навантаження на бюджетну систему, активне використання державних ресурсів для забезпечення обороноздатності та відновлення інфраструктури створюють нові ризики зловживань у сфері службової діяльності. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема попередження кримінальним правопорушенням, пов'язаним із незаконним привласненням майна шляхом зловживання службовим становищем.

Останніми роками спостерігається тенденція до збільшення кількості кримінальних правопорушень зазначеної категорії, що завдають значної шкоди державним і громадським інтересам, порушують принципи ефективного управління ресурсами, підривають економічну стабільність та негативно впливають на рівень довіри суспільства до органів державної влади й місцевого самоврядування. В умовах воєнного стану масштаби потенційних збитків від таких діянь можуть бути ще більш відчутними, оскільки вони безпосередньо пов'язані з використанням коштів державного бюджету, гуманітарної допомоги, майна оборонного призначення та інших ресурсів, що мають критичне значення для забезпечення функціонування держави.

Поширеність правопорушень, пов'язаних із привласненням у сфері службової діяльності, зумовлюється комплексом соціально-економічних і правових чинників. Одним із них є ускладнення економічної ситуації, що посилює мотивацію до неправомірного використання службових повноважень у корисливих цілях. Водночас трансформація суспільних відносин, зростання індивідуалістичних орієнтацій і спрощене сприйняття інституту права власності можуть формувати сприятливе середовище для виникнення корисливих правопорушень. Такі тенденції призводять до того, що окремі прояви привласнення майна в службовій сфері набувають системного характеру та інтегруються в ширший комплекс корупційних практик.

Не менш важливим чинником є наявність певних прогалин і неузгодженостей у законодавчому регулюванні, що визначає відповідальність за відповідні кримінальні правопорушення, а також механізми їхнього попередження, що зі свого боку ускладнює ефективну діяльність правоохоронних органів і судів, створює передумови для уникнення відповідальності. Відсутність стабільної та послідовної практики реагування на такі правопорушення негативно впливає на рівень правової визначеності й підриває довіру суспільства до системи правосуддя.

Тому особливої уваги потребує питання запобігання таким кримінальним правопорушенням, оскільки традиційні підходи, зосереджені переважно на

реагуванні після їхнього вчинення, не забезпечують належного рівня протидії. Ефективна державна політика в цій сфері має ґрунтуватися на комплексному поєднанні кримінально-правових, кримінологічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на усунення детермінантів, що сприяють вчиненню таких діянь. Важливим завданням є формування дієвої системи превентивних механізмів, які охоплюють удосконалення нормативно-правового регулювання, підвищення прозорості управління державними ресурсами, розвиток антикорупційних інструментів та посилення внутрішнього контролю у сфері службової діяльності.

Крім того, кримінальні правопорушення, пов'язані з привласненням майна службовими особами, нерідко розглядаються як складова ширших корупційних процесів, що мають глибокі соціальні й інституційні корені. У цьому контексті вони існують не лише як окремі кримінальні правопорушення, а й як елемент стійких негативних практик, які формуються в певних соціальних і культурних умовах. Саме тому дослідження механізмів їхнього запобігання потребує комплексного наукового підходу, що поєднує аналіз кримінально-правових норм, кримінологічних чинників та організаційних аспектів діяльності державних інституцій.

Теоретико-методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці таких фахівців у сфері кримінальної юстиції, як П. П. Андрушко, Л. І. Аркуша, О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, І. Г. Богатирьов, А. М. Бойко, В. І. Борисов, О. Ю. Бусол, В. В. Василевич, В. О. Глушков, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Гришук, Н. О. Гуторова, І. М. Даньшин, О. В. Дикий, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. В. Козаченко, М. Г. Колодяжний, Т. В. Корнякова, О. М. Костенко, О. Г. Кулик, Ю. О. Левченко, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, С. Я. Лихова, А. А. Музика, В. О. Навроцький, Б. В. Осадчий, В. М. Попович, П. П. Сердюк, М. І. Хавронюк, В. І. Шакун та інших.

З огляду на зазначене обраний предмет дисертаційного дослідження є актуальним як з наукового, так і з практичного погляду, оскільки його розроблення сприятиме поглибленню теоретичних уявлень про природу та детермінанти таких кримінальних правопорушень, а також формуванню обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення системи їхнього запобігання. Потреба в дослідженні проблематики запобігання привласненню у сфері службової діяльності також обумовлена поєднанням сучасних викликів, пов'язаних із функціонуванням держави в умовах воєнного стану, зростанням кількості відповідних кримінальних правопорушень, а також потребою у вдосконаленні правових і організаційних механізмів їхнього попередження. Вказане обумовлює теоретичну та практичну значущість цього дослідження, а розв'язання окреслених питань має важливе значення для забезпечення належного рівня законності, ефективного використання державних ресурсів і зміцнення довіри суспільства до інститутів державної влади.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Це дисертаційне дослідження виконано в контексті завдань, які визначені відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від

24 березня 2021 року № 119/2021; Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392; Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, затвердженої Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021; Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, затвердженої Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021; Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затвердженого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023; Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 695; Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки, затвердженої Законом України від 20 червня 2022 року № 2322-IX. Тема дисертаційного дослідження обрана в межах Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942 та ін. Робота відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки України на 2022–2026 роки, затвердженої наказом МОН України від 03 лютого 2022 року № 109, і Пріоритетним тематичним напрямом наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 року № 476.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Приватної установи «Науково-дослідний інститут публічного права» від 22 грудня 2015 р. (протокол № 6).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є комплексний науковий аналіз теоретичних, правових та організаційних засад запобігання привласненню у сфері службової діяльності, виявлення детермінант вчинення відповідних кримінальних правопорушень, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення системи їхнього запобігання для вдосконалення правозастосовної практики.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність послідовного розв’язання таких завдань:

- розкрити генезу нормативно-правового регулювання щодо запобігання привласненню, розтраті майна або заволодінню ним шляхом зловживання службовим становищем в Україні;

- проаналізувати поняття привласнення у сфері службової діяльності та виокремити критерії відмежування від суміжних злочинів;

- розкрити структуру кримінологічної характеристики привласнення у сфері службової діяльності;

- охарактеризувати особу злочинця, що вчинив привласнення у сфері службової діяльності;

- виокремити та систематизувати детермінанти вчинення привласнення у сфері службової діяльності;

- розкрити стан та заходи загальносоціального запобігання привласненню у сфері службової діяльності;

- запропонувати систему заходів спеціально-кримінологічного та індивідуально-профілактичного запобігання привласненню у сфері службової діяльності;

- визначити міжнародні стандарти запобігання привласненню у сфері службової діяльності та можливість їхнього впровадження в Україні.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку із запобіганням кримінальним правопорушенням, пов'язаним із привласненням майна у сфері службової діяльності, а також діяльністю уповноважених державних органів, установ і посадових осіб, яка спрямована на попередження, виявлення та усунення детермінант, що сприяють їхньому вчиненню.

Предмет дослідження – запобігання привласненню у сфері службової діяльності.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектико-матеріалістичний і формально-логічні методи наукового пізнання соціально-правових явищ, а також загальнонаукові та спеціальні методи, що базуються на них. Комплексне застосування таких методів пізнання дало змогу дослідити обрану проблему в єдності її соціального значення та юридичної форми. Методи аналізу й синтезу, а також індукції та дедукції були використані для узагальнення теоретичних підходів і формування обґрунтованих висновків дослідження. Застосування логіко-юридичного методу дало змогу вибудувати внутрішню узгоджену систему понять і категорій, що використовуються в роботі, а також розробити науково виважені пропозиції щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування. У процесі написання роботи використано діалектичний метод, який дав змогу сформулювати цілісне уявлення про становлення та забезпечення системи запобігання привласненню у сфері службової діяльності (підрозділи 1.1, 1.2). Порівняльно-правовий і формально-юридичний методи застосовано під час аналізу норм чинного кримінального законодавства України й відповідних підзаконних нормативно-правових актів (підрозділи 1.2, 2.1, 3.1, 3.2). Методи формальної логіки дали змогу детально визначити сутність привласнення у сфері службової діяльності (підрозділи 1.2, 2.1). Системно-структурний метод застосовано для визначення змісту системи заходів запобігання привласненню у сфері службової діяльності (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3). Соціологічні методи дали змогу врахувати позиції правоохоронних і судових органів (розділи 1–3). Формально-юридичний підхід був використаний для розкриття змісту нормативно-правових актів, які стосуються запобігання привласненню у сфері службової діяльності, а також для обґрунтування висновків і рекомендацій щодо внесення змін і доповнень до кримінального та іншого законодавства з досліджуваного питання (підрозділи 1.2, 2.1, 3.1, 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять аналітичні матеріали слідчої практики, які стосуються запобігання привласненню у сфері службової діяльності; практика Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду

України, Вищого антикорупційного суду України, Верховного Суду, матеріали судової практики судів першої та апеляційної інстанцій, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, за результатами розгляду кримінальних проваджень щодо привласнень у сфері службової діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним з перших в Україні монографічних досліджень теоретичних основ і практики запобігання привласненню у сфері службової діяльності. Сформульовано й обґрунтовано ряд висновків і рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності уповноважених суб'єктів, зокрема:

вперше:

- здійснено авторську періодизацію еволюції кримінально-правового регулювання відповідальності за привласнення, розтрату майна та заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем на території України, що дало змогу встановити закономірності його розвитку від ототожнення з крадіжкою до нормативного закріплення як окремого виду злочинної поведінки, а також довести, що ключовим критерієм трансформації правової природи цих діянь стало поступове формування ознаки ввіреності, яка еволюціонувала від фактичного володіння до юридично визначеного елементу складу кримінального правопорушення та зумовила їх відмежування від інших форм посягань на власність;

- здійснено комплексну кримінологічну характеристику привласнення у сфері службової діяльності з урахуванням взаємодії соціально-економічних, організаційно-управлінських і психологічних чинників;

- на основі системного аналізу кримінального та антикорупційного законодавства запропоновано зміни до КК України щодо визначення критерію розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 191 і 364 КК України, виокремлення посягання на публічні ресурси як кваліфікуючої ознаки в статті 191 КК України, інтеграцію поняття конфлікту інтересів як обставини, що обтяжує відповідальність, у контексті службових кримінальних правопорушень корисливої спрямованості;

удосконалено:

- підходи до визначення структури особи службового злочинця з урахуванням соціально-демографічних, професійних і психологічних характеристик;

- наукову позицію щодо механізму реалізації напрямів загальносоціального запобігання привласненню у сфері службової діяльності, у зв'язку з чим запропоновано внести зміни до законів України «Про оплату праці» щодо зменшення надмірної майнової та статусної диференціації в публічному секторі, «Про державну службу» щодо визначення мінімальних соціально-економічних стандартів матеріального забезпечення державних службовців, «Про запобігання корупції» щодо нормативного закріплення інтеграції соціально-економічних чинників у систему антикорупційної політики держави тощо;

- поняття «використання службового становища», під яким запропоновано розуміти умисне, неправомірне застосування посадовою особою наданих їй владних, управлінських або адміністративних повноважень, пов'язаних із виконанням

функцій публічної влади, з метою одержання особистої або чужої вигоди, отримання непрямих переваг чи спричинення шкоди публічним інтересам. Така поведінка включає дії або бездіяльність, які виходять за межі законних повноважень, порушують принципи доброчесності й не відповідають інтересам служби та можуть завдати шкоди законним інтересам держави, місцевої громади, юридичних або фізичних осіб;

дістало подальшого розвитку:

- наукові підходи до пояснення взаємозв'язку між рівнем організаційного контролю, службовими повноваженнями та ризиками вчинення привласнення;
- комплексне обґрунтування доцільності поєднання спрощених процедур кризового врядування з інструментами цифрового контролю та підзвітності як запобіжника службовому привласненню в умовах воєнного стану;
- наукове бачення адаптації національного антикорупційного законодавства до стандартів PIF Directive, GRECO та ЄСПЛ, що дає змогу підвищити ефективність превентивного впливу в умовах обмеженого доступу до традиційних механізмів контролю.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані в дисертації положення впроваджені й можуть бути використані в:

- *законотворчій діяльності* – під час підготовки змін до чинного законодавства України в частині вдосконалення інституту запобігання привласненням у сфері службової діяльності (довідка Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 29 квітня 2026 року № 147д9/9-08);
- *практичній діяльності* – як рекомендації для використання під час професійної діяльності суддів, слідчих суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів (довідка Адвокатського об'єднання «ЮС ФОРТІС» від 25 березня 2026 року № 25/03-8);
- *науково-дослідній сфері* – для подальших наукових досліджень проблем запобігання привласненням у сфері службової діяльності (акти впровадження Державного податкового університету від 28 жовтня 2025 року та Національної академії внутрішніх справ від 18 листопада 2024 року);
- *освітньому процесі* – для проведення занять зі здобувачами різних рівнів вищої освіти із навчальних дисциплін «Кримінальне право України (загальна частина)», «Кримінально-правова характеристика корупції», «Кримінальне право України (особлива частина)», «Кримінологія», «Злочинність в Україні та теоретичні основи її запобігання» (акти впровадження Державного податкового університету від 11 грудня 2025 року та Національної академії внутрішніх справ від 18 листопада 2024 року).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися в Науково-дослідному інституті публічного права. Результати дослідження були оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та круглих столах: «Проблеми забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану (м. Ірпінь, 15 травня 2024), «Фінансова безпека України: сучасний стан правового регулювання та перспективи розвитку» (м. Ірпінь, 30 жовтня 2024), «Права людини в сучасних умовах:

гуманістичний та безпековий вимір» (м. Ірпінь, 10 грудня 2025).

Публікації. Основні наукові результати дисертації викладені в 10 наукових публікаціях, серед яких 6 статей, опубліковані в наукових фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, 1 стаття в іноземному фаховому виданні та 3 тез доповідей, опубліковані в збірниках матеріалів науково-практичних конференцій і круглих столів.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 209 сторінок, з них основний текст – 183 сторінки, список використаних джерел – 18 сторінок (161 найменування) та 2 додатки на 8 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розглянуто обґрунтування вибору теми дослідження, визначено рівень наукової розробки проблеми, встановлено зв'язок роботи із науковими програмами, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, описано його методологічну, теоретичну й емпіричну базу, зазначено зв'язок роботи з державними програмами. Уточнено основні теоретичні положення, які відображають наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, а також наведено інформацію про апробацію та публікації.

Розділ 1 «Теоретико-правові основи дослідження злочинності у сфері службової діяльності» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Гене́за нормативно-правового регулювання щодо запобігання привласненню, розтраті майна або заволодінню ним шляхом зловживання службовим становищем в Україні»* на основі аналізу історичних джерел права, наукових праць і кримінального законодавства простежено еволюцію нормативного закріплення відповідальності за привласнення майна та формування підходів до його запобігання на різних етапах розвитку української державності.

Зазначено, що на ранніх етапах розвитку права привласнення як самостійний склад кримінального правопорушення не виокремлювалося, а відповідні діяння охоплювалися більш загальними формами посягань на власність, передусім крадіжкою, що було зумовлено рівнем розвитку соціально-економічних відносин і недостатньою деталізацією правового регулювання, що не потребувало диференціації форм заволодіння майном.

Встановлено, що суттєвий крок у розвитку відповідних правових конструкцій відбувся в період дії Соборного уложення 1649 року, де вперше простежується відмежування привласнення ввіреного майна від крадіжки. Водночас відсутність чіткої галузевої диференціації права зумовлювала можливість застосування як кримінально-правових, так і цивільно-правових наслідків залежно від обставин справи, що свідчить про початковий етап формування відповідного інституту.

Звернено увагу, що подальший розвиток кримінально-правового регулювання привласнення пов'язаний із перебуванням території України в складі Російської

імперії, зокрема дією Артикулу військового 1715 року, який вперше чітко закріпив привласнення та розтрату як самостійні склади злочинів проти власності, а відповідальність пов'язував із фактом перебування майна у віданні особи, проте кримінально-правовий захист переважно стосувався державної власності, що відображало пріоритети тогочасної правової політики. Підсумовано, що подальша кодифікація кримінального законодавства, зокрема в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 року, сприяла систематизації злочинів проти власності та виділенню привласнення ввіреного майна як окремого складу.

Окрему увагу приділено характеристиці радянського періоду, в межах якого відбулося подальше нормативне закріплення привласнення та розтрати, зокрема в Кримінальних кодексах УСРР 1922 та 1927 років, де законодавець пов'язував відповідальність із фактом перебування майна у віданні службової особи, а також розширив коло суб'єктів відповідальності, додавши як посадових, так і приватних осіб.

Окремо зазначено, що сучасний етап розвитку нормативно-правового регулювання, який розпочався з проголошення незалежності України, характеризується якісним оновленням підходів до кримінально-правової охорони власності та запобігання привласненню у сфері службової діяльності. Ухвалення Кримінального кодексу України 2001 року стало визначальним етапом систематизації відповідних норм, у межах якого привласнення, розтрата майна та заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем були закріплені як самостійний склад кримінального правопорушення (ст. 191 КК України) із чітким визначенням його об'єктивних і суб'єктивних ознак. Подальший розвиток законодавства під впливом євроінтеграційних процесів та антикорупційної політики держави зумовлює посилення кримінально-правових механізмів протидії зловживанням у службовій діяльності, а також розвиток превентивних інструментів, спрямованих на мінімізацію ризиків незаконного заволодіння майном у публічній і приватній сферах.

У підрозділі 1.2 *«Поняття привласнення у сфері службової діяльності та відмежування від суміжних злочинів»* на основі аналізу положень кримінального законодавства України, судової практики та наукових підходів досліджено зміст категорії привласнення у сфері службової діяльності, визначено його ключові ознаки, а також окреслено критерії відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень.

Зазначено, що ефективність запобігання привласненню безпосередньо залежить від правильного розуміння його кримінально-правової природи, що зі свого боку є основою для належної кваліфікації діянь і розмежування їх із суміжними правопорушеннями. Акцентовано увагу на тому, що встановлення чітких меж між різними формами протиправного заволодіння майном потребує комплексного підходу, який передбачає аналіз як норм кримінального права, так і фактичних обставин конкретного кримінального провадження, що дає змогу сформулювати цілісне уявлення про досліджуваний склад правопорушення та уникнути помилок у правозастосуванні.

Встановлено, що привласнення у сфері службової діяльності характеризується протиправним і безоплатним оберненням чужого майна на користь винної особи або третіх осіб за умови, що таке майно попередньо перебувало в її правомірному володінні чи віданні, тобто відмінною ознакою цього складу є наявність у службової особи відповідних повноважень щодо управління, розпорядження чи зберігання майна, що виключає потребу в протиправному заволодінні ним на початковому етапі, а протиправність проявляється в подальшому його оберненні на власну користь із використанням службового становища. Звернено увагу, що в науковій доктрині привласнення розглядається як форма розкрадання, яка може реалізовуватися як у формі активних дій, так і шляхом бездіяльності, зокрема через неправомірне утримання чи неповорнення ввіреного майна. Водночас важливим є момент виникнення умислу на обернення майна на власну користь, який може виникати вже після правомірного отримання майна, що є однією із ключових відмінностей від шахрайства.

Підсумовано, що важливе значення для правильної кваліфікації має відмежування привласнення у сфері службової діяльності від інших форм, передбачених ст. 191 КК України, зокрема розтрата та заволодіння майном. Встановлено, що під час привласнення майно зберігає свою матеріальну форму та фактично переходить у незаконне володіння винного, тоді як у разі розтрата воно витрачається або передається іншим особам і припиняє існування в попередньому вигляді. Встановлено, що визначальними критеріями відмежування привласнення у сфері службової діяльності від суміжних складів кримінальних правопорушень є спосіб заволодіння майном, характер повноважень суб'єкта, правовий статус майна, а також спрямованість умислу винної особи. Зазначено, що особливе значення має відмежування привласнення від зловживання владою або службовим становищем, оскільки в першому випадку має місце безпосереднє незаконне заволодіння майном, тоді як у другому – заподіяння майнової шкоди без фактичного вилучення майна. Водночас у разі коли зловживання службовим становищем є способом заволодіння майном, такі дії підлягають кваліфікації за ст. 191 КК України як спеціальною нормою.

Розділ 2 «Кримінологічна характеристика привласнення у сфері службової діяльності» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та структура кримінологічної характеристики привласнення у сфері службової діяльності»* здійснено теоретичне обґрунтування поняття та структури кримінологічної характеристики привласнення у сфері службової діяльності як складної системи взаємопов'язаних елементів, що відображають сутність, масштаби та закономірності цього виду злочинності. Обґрунтовано, що кримінологічна характеристика повинна охоплювати не лише традиційні показники рівня, структури та динаміки злочинності, а й такі додаткові елементи, як географічний розподіл, «ціна» кримінальних правопорушень, їхній характер, а також ступінь латентності. Доведено, що привласнення у сфері службової діяльності характеризується високим рівнем латентності, зумовленим специфікою службового статусу суб'єктів, їхнім доступом до матеріальних ресурсів,

можливістю маніпулювання документацією та використанням процедурної автономії для приховування протиправної діяльності. Встановлено, що офіційна статистика не відображає реального стану таких правопорушень, а їхній фактичний рівень суттєво перевищує зареєстровані показники.

На основі аналізу емпіричних матеріалів (134 матеріалів кримінальних проваджень) встановлено основні закономірності службової злочинності, які є релевантними й для привласнення, зокрема типову суб'єктність, способи вчинення та мотиви. Окрему увагу приділено територіальним особливостям поширення таких правопорушень, зокрема їхній концентрації у великих містах і водночас зростанню явищ «сільської корупції». Обґрунтовано, що кримінологічна характеристика привласнення формується під впливом комплексу взаємопов'язаних детермінант: політичних, економічних, організаційно-управлінських, соціально-психологічних і правових, які створюють системні передумови для виникнення та відтворення цього виду злочинності. Доведено, що саме інтеграція зазначених елементів дає змогу сформулювати цілісне уявлення про механізм привласнення й визначити ефективні напрями його запобігання.

У підрозділі 2.2 *«Характеристика особи злочинця, що вчинив привласнення у сфері службової діяльності»* здійснено ґрунтовне кримінологічне дослідження особи злочинця, що вчиняє привласнення у сфері службової діяльності, яку визначено як інтегровану систему відносно стійких соціально-демографічних, соціально-рольових, морально-психологічних та кримінально-правових характеристик, що в своїй сукупності зумовлюють вчинення кримінального правопорушення. Обґрунтовано, що такі особи не є випадковими злочинцями, а формуються внаслідок складної взаємодії індивідуальних якостей і специфічного професійного середовища, яке забезпечує доступ до матеріальних ресурсів і створює можливості для зловживань.

Встановлено, що типовий кримінологічний портрет службового злочинця характеризується такими ознаками: належність до осіб зрілого віку (переважно 30–45 років), наявність відповідного рівня освіти, перебування на посадах середньої або нижчої ланки управління, що поєднують доступ до ресурсів із недостатнім контролем, а також значна частка жінок серед суб'єктів таких правопорушень. Доведено, що вирішальну роль у механізмі злочинної поведінки відіграють морально-психологічні характеристики, зокрема схильність до раціоналізації протиправної поведінки, знецінення правових норм, егоцентризм, прагнення до незаконного збагачення, а також професійна деформація свідомості.

Обґрунтовано, що традиційний підхід до визначення особи злочинця через категорію «суспільної небезпечності» є недостатнім для пояснення службових привласнень, оскільки такі діяння нерідко зумовлюються не стійкими антисоціальними установками, а поєднанням ситуативних можливостей, прогалин у контролі та морально-психологічних коливань особи. Доведено потребу в застосуванні комплексного соціально-біопсихологічного підходу до дослідження особи злочинця, що дає змогу врахувати взаємодію соціальних ролей, професійного статусу та індивідуальних психологічних властивостей. Визначено, що структура

особи злочинця охоплює взаємопов'язані підсистеми, серед яких ключове значення мають соціально-рольова та морально-психологічна, що безпосередньо зумовлюють можливість і готовність до вчинення привласнення.

У підрозділі 2.3 «Детермінанти вчинення привласнення у сфері службової діяльності» узагальнено систему детермінант привласнення у сфері службової діяльності та визначено їхній багаторівневий і комплексний характер. Доведено, що формування цього виду злочинності є результатом взаємодії макросоціальних і мікросоціальних чинників. До макрорівня віднесено політичні та економічні процеси, зокрема трансформацію державного управління, нестабільність реформ, недосконалість економічних механізмів і наявність «коридорів можливостей» для зловживань. На мікрорівні визначено організаційно-управлінські, соціально-психологічні та правові чинники, серед яких особливе значення мають недоліки кадрової політики, нечіткість розподілу повноважень, слабкість внутрішнього контролю, низький рівень правової культури та толерантність до корупційних практик.

Обґрунтовано, що важливим чинником відтворення привласнення є нормативна фрагментарність і недостатня узгодженість законодавства, що створює додаткові можливості для зловживань. Доведено, що латентність цього виду злочинності є не лише наслідком об'єктивних умов, а й результатом зацікавленості сторін у приховуванні правопорушень, а також недоліків у діяльності правоохоронних органів.

На цій основі сформульовано положення про потребу у впровадженні комплексної системи запобігання привласненню, яка містить політичні, економічні, соціальні та правові заходи. Зокрема, обґрунтовано доцільність підвищення прозорості державного управління, удосконалення механізмів фінансового контролю, формування ефективної кадрової політики, зміцнення соціальних гарантій службовців і вдосконалення законодавчої бази. Доведено, що лише системний і проактивний підхід до усунення детермінант дає змогу знизити рівень привласнення у сфері службової діяльності та підвищити ефективність кримінологічної політики держави.

Розділ 3 «Система та напрями запобігання привласненню у сфері службової діяльності в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Загальносоціальні засади запобігання привласненню у сфері службової діяльності» наголошено, що загальносоціальні заходи запобігання привласненню у сфері службової діяльності – це системний та узгоджений комплекс соціально-економічних, політико-правових, організаційно-управлінських, культурно-освітніх та морально-етичних заходів впливу, що реалізуються на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях і спрямовані на усунення або нейтралізацію детермінантів корисливої службової злочинності, формування доброчесної моделі публічної служби та створення таких умов функціонування державних і комунальних інституцій, за яких незаконне привласнення майна через використання службового становища стає соціально неприйнятним, економічно не вигідним та інституційно ускладненим.

Зазначено, що в сучасних умовах в Україні спостерігається низка системних проблем, зокрема правова нестабільність, низький рівень інституційної спроможності, корупційні ризики та дефіцит належного контролю за діяльністю службових осіб. У сукупності ці чинники зумовлюють недостатню ефективність соціально-економічних заходів запобігання привласненню у сфері службової діяльності. Для мінімізації зазначених ризиків доцільним є запровадження чітко врегульованих процедур публічних закупівель, укладання та виконання договорів у сфері відбудови, а також забезпечення ефективного контролю, підзвітності й відповідальності всіх суб'єктів, залучених до процесів відновлення інфраструктури та житлового фонду.

Запропоновано запровадити комплекс цілеспрямованих заходів, спрямованих на підвищення ефективності системи запобігання привласненню у сфері службової діяльності через посилення контролю, удосконалення нормативного регулювання та формування культури доброчесності в публічному управлінні.

У підрозділі 3.2 *«Спеціально-кримінологічні та індивідуально-профілактичні заходи запобігання привласненню у сфері службової діяльності»* досліджено комплекс вищевказаних заходів, а саме тих, які застосовуються в умовах воєнного стану. Звернено увагу на те, що запобігання привласненню у сфері службової діяльності потребує комплексного вдосконалення кримінального законодавства України з урахуванням сучасних викликів, зокрема в умовах воєнного та післявоєнного періодів. Актуальною залишається проблема недостатньої адаптивності законодавства до воєнних умов. Динамічні соціально-економічні зміни, зумовлені війною та масштабними процесами відбудови, формують нові криміногенні ризики, які не завжди своєчасно враховуються в правотворчій діяльності. Унаслідок цього правове регулювання часто відстає від реальних практик привласнення та розтрата майна, що знижує його запобіжний потенціал.

Вирішення цієї проблеми вимагає запровадження механізмів оперативного оновлення нормативно-правових актів з урахуванням результатів кримінологічного аналізу та прогнозування, законодавчого закріплення спеціальних режимів контролю за використанням коштів на відновлення й гуманітарну допомогу, а також інтеграції кримінологічної експертизи в процес правотворчої діяльності як обов'язкової стадії.

З огляду на виявлені проблеми в правозастосовній практиці та правовому регулюванні запропоновано внести зміни до Кримінального кодексу України з метою вдосконалення механізмів запобігання привласненню у сфері службової діяльності, зокрема щодо уточнення та законодавчого розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 191 і 364 КК України, виокремлення привласнення публічних ресурсів як самостійної кваліфікуючої ознаки та узгодження кримінального законодавства з антикорупційним законодавством з метою урахування конфлікту інтересів.

Крім того, доцільним визнано законодавче закріплення спеціальних обмежень для посад із високим криміногенним потенціалом, диференціація правового статусу службових осіб залежно від рівня доступу до публічних ресурсів, а також

запровадження обов'язкових антикорупційних декларацій ризиків для окремих категорій посад, що дасть змогу змістити акцент із формального декларування доброчесності на реальне оцінювання криміногенних можливостей службової діяльності.

Індивідуально-профілактичне запобігання привласненню у сфері службової діяльності є самостійним і завершальним рівнем кримінологічної превенції, спрямованим на конкретну службову особу, поведінка якої характеризується підвищеним ризиком вчинення корисливого службового правопорушення. Його сутність полягає в персоніфікованому впливі на особу з метою недопущення формування або реалізації умислу на незаконне привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем.

У підрозділі 3.3 «Міжнародні стандарти запобігання привласненню у сфері службової діяльності та можливість їх впровадження в Україні» висвітлено міжнародні стандарти запобігання привласненню у сфері службової діяльності, які поділено за їх правовою природою та функціональним призначенням на кілька взаємопов'язаних груп: конвенційні антикорупційні стандарти, європейські регуляторні стандарти, фінансово-запобіжні стандарти, стандарти державного аудиту та контролю, а також стандарти організаційної доброчесності й комплаєнсу.

Комплексний аналіз сучасних тенденцій розвитку антикорупційного законодавства України в умовах воєнного стану та в контексті євроінтеграційних зобов'язань дав змогу сформулювати низку концептуальних висновків і пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання. Встановлено, що ефективність кваліфікації службових кримінальних правопорушень значною мірою залежить від чіткості законодавчих дефініцій. У зв'язку із цим доцільним є: конкретизувати ознаки «використання службового становища» в ст. 364 та 191 КК України шляхом встановлення вичерпного переліку типових форм зловживання, розмежувати дисциплінарні, адміністративні й кримінальні правопорушення через внесення змін до КК України, КУпАП та законів про державну службу / службу в ОМС з метою уникнення конкуренції норм, а також запровадити спеціальні кваліфікуючі ознаки щодо діянь, вчинених у сфері оборонних закупівель або з використанням міжнародної допомоги.

На основі аналізу міжнародних джерел сформовано пропозиції щодо адаптації антикорупційного законодавства до відповідних європейських стандартів, до яких віднесено: імплементація положень PIF Directive, яка визначає стандарти криміналізації корупційних діянь, що завдають шкоди фінансовим інтересам ЄС, охоплюючи шахрайство, зловживання службовим становищем і привласнення; забезпечення відповідності стандартам GRECO та узгодження з практикою Європейського суду з прав людини, особливо щодо права на справедливе врядування, ефективних засобів юридичного захисту та захисту від свавілля державних органів.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертаційного дослідження наведено теоретичне узагальнення

та запропоновано авторське розв'язання наукового завдання, що полягає в комплексному дослідженні запобігання привласненню у сфері службової діяльності. До основних результатів, сформульованих за результатами дослідження національного законодавства, зарубіжного досвіду, наукових праць і слідчої та судової практики, належать такі положення:

1. Узагальнено, що кримінально-правова регламентація відповідальності за привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем сформувалась як результат тривалої еволюції правових підходів до охорони відносин власності, у межах якої відбулося поступове відмежування цих діянь від інших форм посягань, передусім крадіжки, та їхня трансформація в самостійні склади кримінальних правопорушень. Обґрунтовано, що ключовими детермінантами такої трансформації стали нормативне закріплення ознаки ввіреності майна та формування спеціального суб'єкта злочину, що зумовило зміну концептуальної моделі кримінально-правового оцінювання відповідних діянь. Водночас встановлено, що історичний розвиток цього інституту супроводжувався системними недоліками законодавчої техніки, зокрема невизначеністю окремих конструктивних ознак складу злочину та їхнім розширеним тлумаченням, що зберігає актуальність і для сучасного етапу розвитку кримінального законодавства й обумовлює потребу в його подальшому вдосконаленні на засадах правової визначеності та єдності правозастосування.

2. Визначено, що привласнення у сфері службової діяльності є самостійним кримінально-правовим явищем комплексної (подвійної) природи, яке поєднує ознаки кримінальних правопорушень проти власності та у сфері службової діяльності, що обумовлює специфіку його кримінально-правової кваліфікації. Обґрунтовано, що визначальною ознакою відмежування цього діяння від суміжних складів кримінальних правопорушень є не лише спосіб незаконного обороту майна, а насамперед факт його перебування в правомірному володінні або віданні винної особи та наявність у неї відповідних службових повноважень щодо такого майна. Встановлено, що системне врахування таких критеріїв, як характер ввіреності майна, зміст і обсяг службових повноважень, спосіб обороту майна та спрямованість умислу, дає змогу подолати конкуренцію кримінально-правових норм, мінімізувати помилки правозастосування та забезпечити єдність судової практики під час кваліфікації привласнення майна у сфері службової діяльності, а також суміжних кримінальних правопорушень проти власності й у сфері службової діяльності.

3. Встановлено, що привласнення у сфері службової діяльності є поширеним видом економічно мотивованої злочинності, який характеризується високим рівнем латентності та значною суспільною небезпечністю. З'ясовано, що кримінологічна характеристика цього виду кримінальних правопорушень повинна містити не лише кількісні показники злочинності, а й її структурні та якісні параметри, зокрема рівень, динаміку, латентність, соціально-демографічні та організаційні чинники. Такий комплексний підхід дозволяє більш об'єктивно оцінити масштаби службових привласнень і визначити основні тенденції їхнього розвитку.

4. Встановлено, що особи, які вчиняють привласнення у сфері службової діяльності, належать переважно до соціальної групи службовців, що мають доступ до матеріальних ресурсів та управлінських повноважень. Їхня кримінологічна характеристика охоплює соціально-демографічні, професійні та психологічні ознаки, які в поєднанні з організаційними умовами службової діяльності можуть формувати криміногенну мотивацію. Доведено, що аналіз особистості службового злочинця є важливим елементом дослідження службової злочинності та дає змогу визначити ефективні напрями її запобігання.

5. Доведено, що привласнення у сфері службової діяльності формується під впливом системи взаємопов'язаних детермінант, серед яких провідне місце посідають економічні, політичні, організаційно-управлінські та соціально-психологічні чинники. Встановлено, що криміногенний потенціал службового середовища значною мірою зумовлений недосконалістю механізмів контролю, доступом службових осіб до матеріальних ресурсів і недостатнім рівнем правової культури. Виявлення й нейтралізація таких чинників є важливою передумовою ефективного запобігання привласненню в службовій сфері.

6. Проведений аналіз загальносоціальних заходів запобігання привласненню у сфері службової діяльності свідчить, що ефективна протидія корисливим службовим правопорушенням не може обмежуватися лише кримінально-правовими або спеціально-кримінологічними засобами. Привласнення публічних ресурсів має складну соціальну детермінацію та формується під впливом соціально-економічних умов, інституційної організації публічної влади, рівня правової культури та домінуючих ціннісних орієнтацій у суспільстві. Загальносоціальні заходи утворюють фундамент системи запобігання службовій злочинності, визначаючи характер середовища, у межах якого реалізуються владні повноваження щодо управління публічними ресурсами.

Охарактеризовано основні види заходів загальносоціального запобігання привласненню у сфері службової діяльності, визначено ключові проблеми їхньої реалізації та надано пропозиції щодо їхнього вдосконалення. Зокрема, обґрунтовано доцільність інтеграції соціально-економічних чинників у механізм оцінювання корупційних ризиків, посилення інституційної спроможності соціального та громадського контролю, удосконалення організаційно-управлінських процедур і розвитку культурно-освітніх та морально-етичних засад публічної служби. Запропоновано внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції», законодавства про державну службу тощо з метою підвищення превентивного потенціалу загальносоціальних заходів і забезпечення системного підходу до запобігання привласненню публічних ресурсів.

7. Проведений аналіз свідчить, що чинне кримінальне законодавство України, яке регламентує відповідальність за привласнення у сфері службової діяльності, має низку суттєвих недоліків, що знижують його ефективність як інструменту кримінально-правового запобігання. Зокрема, фрагментарність правового регулювання, колізійність і дублювання норм (особливо між статтями 191 і 364 КК України), нечітке визначення предмета посягання та відсутність диференціації за

видом майна суттєво ускладнюють кваліфікацію кримінальних правопорушень і сприяють маніпулятивному тлумаченню правових норм. У зв'язку із цим запропоновано уточнити межі між статтями 191 і 364 КК України шляхом внесення примітки до статті 191, яка визначає характер умислу та предмета посягання як критерії правової кваліфікації, доповнити частину другу статті 191 КК України кваліфікуючою ознакою щодо публічних ресурсів – з метою акцентування підвищеної криміногенної небезпеки посягання на майно, що має стратегічне значення для функціонування держави, особливо в умовах війни та повоєнної відбудови, а також інтегрувати інститут конфлікту інтересів у кримінально-правове поле, визначивши його як обставину, що обтяжує кримінальну відповідальність у випадках вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 191 КК України. Запропоновані зміни спрямовані не лише на вдосконалення кримінального законодавства в частині формалізації складів кримінальних правопорушень, але й на підвищення загальної ефективності протидії привласненню у сфері службової діяльності. Їхня реалізація дасть змогу зміцнити довіру до правосуддя, знизити ризики вибіркового правозастосування та створити нормативні передумови для системної протидії зловживанням у сфері розпорядження публічними ресурсами.

8. Аналіз викликів, пов'язаних із запобіганням привласненню публічних ресурсів у період воєнного стану, засвідчує потребу в докорінному оновленні нормативно-правового та інституційного підґрунтя антикорупційної політики України, а саме запровадження ризик-орієнтованого підходу до контролю за розпорядженням публічними ресурсами, використання цифрових інструментів для моніторингу руху бюджетних, оборонних і гуманітарних активів, забезпечення прозорості та підзвітності процедур обліку, розподілу й використання ресурсів, а також розвиток інфраструктури цифрової доброчесності, зокрема аналітичних систем попередження зловживань.

Надано пропозиції щодо імплементації положень Директиви ЄС про захист фінансових інтересів (PIF Directive), рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO) та правових стандартів Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), що дасть змогу істотно зміцнити превентивний потенціал антикорупційної політики України, підвищити ефективність державного управління та відновити довіру суспільства до публічної влади в умовах воєнного та поствоєнного періодів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Шекун І. В. Кримінологічна характеристика як базова категорія дослідження корупційних кримінальних правопорушень. *Юридична наука*. 2019. № 9 (99). С. 599–606. URL : <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/issue/view/11/16>
2. Шекун І. В. Запобігання привласненню у сфері службової діяльності: міжнародно-правові стандарти. *Юридична наука*. 2020. № 3 (105), т. 2. С. 286–294. URL : <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/view/577/704>

3. Shekun I. Determinants of misappropriation in the sphere of official duties. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 1. Pp. 119–123. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2024/1/23.pdf>

4. Шекун І. В. Запобігання привласненню у сфері службової діяльності в умовах воєнного стану: євроінтеграційні орієнтири та напрями реформування в Україні. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2025. № 7 (75). С. 117–122. URL : <https://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/14013>

5. Шекун І. В. Відмежування привласнення у сфері службової діяльності від суміжних складів кримінальних правопорушень. *Європейський правничий часопис*. 2025. Вип. 6, 7. С. 165–170. URL : https://cms.legal-journal.e-u.edu.ua/uploads/6_25_42ee969598.pdf

6. Шекун І. В. Огляд нормативно-правового регулювання кримінальної відповідальності за привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем на території України в період з XVII ст. *Журнал східноєвропейського права*. 2025. № 130. С. 273–280. URL : https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2025/01/shekun_130.pdf

7. Шекун І. В. Типологія осіб, які вчиняють привласнення в службовій сфері: кримінологічний підхід. *Європейський правничий часопис*. 2025. Вип. 10. С. 120–124. URL : https://cms.legal-journal.e-u.edu.ua/uploads/20_3ee020e1d1.pdf

8. Шекун І. В. Щодо детермінантів привласнення майна у сфері службової діяльності в умовах російсько-української війни. *Проблеми забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану* : збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу, 15 травня 2024 р. / за заг. ред. О. І. Косілової. 2024. С. 112–114. URL : <https://api-ir.dpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7cbcb020-8a7e-42eb-98b2-c47d106d7443/content>

9. Шекун І. В. Судова практика щодо визначення ознак суб'єкта привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 191 Кримінального кодексу України). *Фінансова безпека України: сучасний стан правового регулювання та перспективи розвитку* : матеріали X науково-практичної конференції, присвяченої науковій школі заслуженого юриста України, професора, доктора юридичних наук Віктора Тарасовича Білоуса, 30 жовтня 2024 року. Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. С. 276–280. URL : <https://surl.li/pxwgbn>

10. Шекун І.В. Європейські стандарти протидії привласненню у службовій сфері та їх вплив на зміцнення гарантій прав людини в Україні. *Права людини в сучасних умовах: гуманістичний та безпековий вимір*: матеріали міжкафедрального круглого столу (м. Ірпінь, 10 грудня 2025 р.). Ірпінь: Державний податковий університет, 2026. С. 73-76. URL: <https://surl.li/kggcnw>

АНОТАЦІЯ

Шекун І. В. Запобігання привласненню у сфері службової діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного

права», Київ; Державний податковий університет, Ірпінь, 2026.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню особливостей запобігання привласненню у сфері службової діяльності. Розкрито особливості генези нормативно-правового регулювання щодо запобігання привласненню, розтраті майна або заволодінню ним шляхом зловживання службовим становищем в Україні, за результатами чого запропоновано авторське бачення змісту та періодизації сучасного періоду оновлення підходів запобігання привласненню у сфері службової діяльності. Охарактеризовано поняття привласнення у сфері службової діяльності та систематизовано ознаки відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень. Визначено, що привласнення у сфері службової діяльності є самостійним кримінально-правовим явищем комплексної (подвійної) природи, яке поєднує ознаки кримінальних правопорушень проти власності та у сфері службової діяльності, що обумовлює специфіку його кримінально-правової кваліфікації.

Окреслено структуру кримінологічної характеристики привласнення у сфері службової діяльності. Доведено потребу в застосуванні комплексного соціально-біопсихологічного підходу до дослідження особи злочинця, що дає змогу врахувати взаємодію соціальних ролей, професійного статусу та індивідуальних психологічних властивостей, які в поєднанні з організаційними умовами службової діяльності можуть формувати криміногенну мотивацію. Виокремлено та систематизовано детермінанти вчинення привласнення у сфері службової діяльності. Звернено увагу, що формування цього виду злочинності є результатом взаємодії макросоціальних і мікросоціальних чинників, які потрібно враховувати під час реалізації заходів запобігання.

Окреслено стан і сутність основних заходів загальносоціального запобігання привласненню у сфері службової діяльності. Визначено ключові проблеми реалізації таких заходів та надано пропозиції щодо вдосконалення в частині інтеграції соціально-економічних чинників у механізм оцінювання корупційних ризиків, посилення інституційної спроможності соціального та громадського контролю, удосконалення організаційно-управлінських процедур і розвитку культурно-освітніх та морально-етичних засад публічної служби. Запропоновано внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції», законодавства про державну службу тощо з метою підвищення превентивного потенціалу загальносоціальних заходів і забезпечення системного підходу до запобігання привласненню публічних ресурсів. Розкрито систему заходів спеціально-кримінологічного та індивідуально-профілактичного запобігання привласненню у сфері службової діяльності. Запропоновано внести зміни до статей 191 та 364 Кримінального кодексу України, Закону України «Про запобігання корупції», законодавства про державну службу тощо з метою вдосконалення механізмів запобігання привласненню у сфері службової діяльності, забезпечення системного підходу та підвищення превентивного потенціалу загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуально-профілактичних заходів запобігання.

Проаналізовано міжнародні стандарти запобігання привласненню у сфері

службової діяльності, ґрунтуючись на яких сформульовано пропозиції щодо запровадження ризик-орієнтованого підходу до контролю за розпорядженням публічними ресурсами, використання цифрових інструментів для моніторингу руху бюджетних, оборонних і гуманітарних активів, забезпечення прозорості та підзвітності процедур обліку, розподілу й використання ресурсів, а також розвитку інфраструктури цифрової доброчесності в умовах воєнного й післявоєнного періодів.

Ключові слова: привласнення у сфері службової діяльності, запобігання кримінальним правопорушенням, службова злочинність, кримінологічна характеристика, детермінанти злочинності, особа злочинця, міжнародні стандарти, кримінальна відповідальність.

SUMMARY

Shekun I. V. Prevention of embezzlement in the sphere of official activity. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences on the specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Forensics; Judicial Expertise; Operational-Investigative Activity. – Private institution «Scientific Institute of Public Law», Kyiv; State Tax University, Irpin, 2026.

A thesis deals with a comprehensive study of the features of preventing embezzlement in the sphere of official activity. The features of the genesis of regulatory and legal regulation on the prevention of embezzlement, embezzlement of property or its appropriation by abuse of official position in Ukraine are revealed, based on which the author's vision of the content and periodization of the modern period of updating approaches to preventing embezzlement in the sphere of official activity is proposed. The concept of embezzlement in the sphere of official activity and the systematic features of its distinction from related components of criminal offenses are characterized. It is determined that embezzlement in the sphere of official activity is an independent criminal-legal phenomenon of a complex (dual) nature, which combines the features of criminal offenses against property and in the sphere of official activity, which determines the specificity of its criminal-legal qualification. The structure of the criminological characteristic of embezzlement in the sphere of official activity is outlined. The need to apply a comprehensive social-biopsychological approach to the study of the personality of the criminal is proven, which allows considering the interaction of social roles, professional status and individual psychological properties, which in combination with the organizational conditions of official activity can form criminogenic motivation. The determinants of the commission of embezzlement in the sphere of official activity are identified and systematized. Attention is drawn to the fact that the formation of this type of crime is the result of the interaction of macrosocial and microsocial factors, which must be considered when implementing preventive measures. The state and essence of the main measures of general social prevention of embezzlement in the sphere of official activity are outlined. The key problems of the implementation of such measures are identified and proposals are made for their improvement in terms of integrating socio-economic factors

into the mechanism of assessing corruption risks, strengthening the institutional capacity of social and public control, improving organizational and managerial procedures and developing cultural, educational and moral and ethical principles of public service. Amendments to the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption», legislation on civil service, etc. are proposed in order to increase the preventive potential of general social measures and ensure a systematic approach to preventing the embezzlement of public resources. A system of measures for special-criminological and individual-prophylactic prevention of embezzlement in the sphere of official activity is disclosed. It is proposed to amend Articles 191 and 364 of the Criminal Code of Ukraine, the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption», legislation on civil service, etc. in order to improve mechanisms for preventing embezzlement in the sphere of official activities, ensure a systematic approach and increase the preventive potential of general social, special criminological and individual preventive measures of prevention. International standards for preventing embezzlement in the sphere of official activities are analyzed, based on which proposals are formulated for the introduction of a risk-based approach to control over the disposal of public resources, the use of digital tools for monitoring the movement of budgetary, defense and humanitarian assets, ensuring transparency and accountability of accounting procedures, distribution and use of resources, as well as the development of digital integrity infrastructure in war and post-war periods.

Keywords: embezzlement in the field of official activity, prevention of criminal offenses, official criminality, criminological characteristics, determinants of criminality, identity of the criminal, international standards, criminal liability.

Підписано до друку 17.06.2026. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.
Замов. № 311.

Видруковано в Державному податковому університеті.
08205, Київської обл., Бучанський р-н, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31